

FORMULE IZ *L'ÉTOURDIT*

ALAIN BADIOU

Besedo »formule« v naslovu »Formule iz *l'Étourdit*« je treba razumeti v dveh pomenih. Prvi pomen je očitno takšen kot v matematičnih formulah, vsebuje pa ga tudi izraz »formule seksuacije«. Drugi pomen je treba razumeti v Rimbaudovem poetičnem smislu: »*J'ai trouvé le lieu et la formule*«, »odkril sem mesto in izraz«. Treba je premisliti razmerje med tema dvema pomenoma. Kako lahko formula hkrati nastopa v registru matema in v registru subjektivega obstoja?

Pogosto slišimo, da psihoanaliza nasploh in Lacan posebej stavita na sozvočje v označevalcu. Govori se tudi, da Lacan popolnoma deontologizira razumevanje jezika, ker sozvočje označevalca in temu ustrezna pluralnost interpretacij uničita enega najbolj temeljnih pojmovanj filozofske ontologije od Aristotela do Deleuza, namreč da je bit enoglasna. Toda formule nasprotujejo temu stališču, saj je formula tako absolutno enoglasna propozicija, da je njena dejanska univerzalnost neposredna.

Čeprav za Lacana analitično zdravljenje poteka po pobočju sozvočja, vemo, da je njegov končni cilj vednost, ki je prenosljiva v celoti in brez preostanka. Cilj je ohraniti zahtevo po simbolizaciji, ali kot pravi Lacan, oblikovati »točno formalizacijo«, brez sledi sozvočja.

Zato bi rad umestil moje opazke glede na težavno vprašanje: kako psihoanaliza napravi prehod od lingvističnega sozvočja k nečemu – formuli, formalizaciji –, kar je hkrati njegova meja in negacija? Kaj natanko je ta luknja v sozvočni govorici, ki spravi na površino praznino enoglasnosti? Rad bi se umestil v okvir tega vprašanja luknje, ki jo naredi enoglasnost formul v hermenevtiko sozvočja, saj verjamem, da se prav sem v temelju umešča tudi *l'Étourdit*.

Obsežen del *l'Étourdit* je posvečen vprašanju matema in matematičnih razmerij. Lacan se jasno dotakne ključne točke, ko se vpraša, kako je mogoče v zdravljenju napraviti prehod od nemoči (imaginarno) k nemožnosti (real-

no). Besedilo jasno pokaže, da je to razmerje nerazumljivo, če se ne vprašamo, kaj je formalizacija.

Edini neposredni citat iz *l'Étourdit*, ki ga bom navedel, je na strani 8 oziroma 452, odvisno od izdaje. Vse, kar bom povedal, bo komentar tega citata. Glasi se takole:

Freud nas napotuje na to, da od-smisel določa spolnost: prav na mehur tega od-spolnega smisla se nanaša topologija, kjer odloči prav beseda.

*Freud nous met sur la voie de ce que l'ab-sens désigne le sexe: c'est à la gonfle de ce sens ab-sexe qu' une topologie se déploie où c'est le mot qui tranche.*¹

Zaenkrat bom pustil, da ta citat zasije v nejasnosti svoje črke, in bom raje povedal, kaj bo moja rdeča nit. Kot vedno, bo moja rdeča nit Lacanovo razmerje do filozofije. Navsezadnje je to edino, kar me zanima. Raziskava bo temeljila na sledeči konceptualni trojici: resnica, vednost, realno. Moja teza je, da si *l'Étourdit* med analitičnim in filozofskim diskurzom prizadeva ustvariti neki razmik, ki temelji na dveh popolnoma različnih načinih združitve te trojice resnica-vednost-realno – trojice, za katero bi dejansko lahko rekli, da je skupna tako filozofovemu kot analitikovemu diskurzu, pod predpostavko, da jo ohranimo v pravilnem vrstnem redu. Ta trojica je dejansko meja med obema diskurzoma.

Kaj je v Lacanovih očeh resnična narava filozofskega dela? Kaj Lacan določi kot »filozofsko«, tako da njegova antifilozofija dobi svoj polni pomen? Po Lacanu filozofija trdi, da obstaja nekaj takšnega kot smisel resnice. Toda zakaj bi filozofija to trdila? Zato, ker je njen cilj, njena tolažba, ki nam jo ponuja in ki se imenuje »modrost«, v tem, da je zmožna zatrditi obstoj resnice o realnem. To je njen eksplicitni ali implicitni aksiom: obstaja neki smisel resnice, ker obstaja resnica o realnem. V nasprotju z načinom, kako po njegovem deluje filozofija, in celo v nasprotju s tem, kar je on sam svojčas zatrjeval, pa je Lacan v *l'Étourdit* dokazoval, da ni nobenega smisla resnice, ker ni nobene resnice o realnem. Temeljna teza iz *l'Étourdit* je, da realno služi zgolj kot osnova funkcije vednosti, ki obstaja, vendar ne pripada redu resnice kot takšne.

V *l'Étourdit* je realno očitno mogoče definirati na podlagi odsotnosti

¹ Lacan se poigrava s sozvočjem med smislom (*sens*), spolnostjo (*sexe*) in odsotnostjo (*absence*). Zapis *ab-sens*, ki se izgovarja isto kot *absence*, evocira odsotnost smisla, vendar ker Lacan s tem ne misli preprosto nesmisla, temveč neko modalnost smisla, ga prevajamo od-smisel. Neologizem *ab-sexe*, ki ga Lacan v *l'Étourdit* uporablja v navezavi na idejo odsotnosti smisla spolnega razmerja, prevajamo z izrazom od-spolnost (ali v primeru pridevniške rabe: od-spolen).

smisla. Iz tega sledi, da se je treba s trojico resnica-vednost-realno nekoliko poigrati glede na vprašanje smisla, če jo hočemo v celoti premisliti. Barbara Cassin v svojem izvrstnem komentarju knjige Gama Aristotelove *Metafizike* govori o »odločitvi smisla« in lahko bi rekli, da je *l'Étourdit* še en način odločitve smisla, ki se razlikuje od Aristotelovega. Glede na to odločitev je realno mogoče definirati kot smisel, ki je od-smisel. Realno je od-smisel in zatoorej odsotnost smisla, toda ta odsotnost smisla seveda implicira, da smisel vendarle obstaja.

Treba je razumeti, da je od-smisel absolutno različen od nesmisla, saj prav to razlikovanje zadeva zapleteno odločitev, ki jo Lacan tukaj formulira. Njegova teza ni absurдна ali eksistencialistična v širšem pomenu besede. Lacan ne trdi, da je realno nesmisel, temveč da v realno ni mogoče napraviti odprtine, razen s predpostavko, da je v smislu neka odsotnost, od-smisel ali odtegnitev nečesa od ali iz smisla. Vse je odvisno od tega razlikovanja med od-smislom in ne-smislom.

Zakaj to vprašanje v osnovi zadeva osvoboditev psihoanalize in filozofije? V bistvu zato, ker razlikovanja med odsotnostjo in nesmisлом ni mogoče uzreti brez njegove zveze s spolnostjo, natančneje brez njegovih povezav s tistim, kar je realno nezavednega, namreč da ni spolnega razmerja. Rekel bi, da spolnost precej »golo« določa realno kot nemožnost samo: nemožnost razmerja. Nemžno, namreč realno, je tako povezano z od-smislom in posebej z odsotnostjo vsakega razmerja, se pravi z odsotnostjo vsakega spolnega smisla. Celoten postopek sledi logični analogiji: na podlagi dejstva, da je smisel od-smisel, je realno mogoče označiti kot nemožnost samo, in zaradi tega je eden od sinonimov za od-smisel v Lacanovem tekstu od-spolni smisel. »Od-spolni smisel« je formula, ki izreka, da ni spolnega razmerja. Zanj je enako pomembno, da se jasno razume, da so ti negativni izrazi (»ni« in »je od-smisel«) navsezadnje ekvivalentni ne-negativni formuli »od-spolni smisel«.

Odsotnosti, definirane kot odtegnitev nečesa od smisla, ali klasične odločitve smisla (npr. spolno »razmerje« nima nobenega smisla in torej ni razmerje) ni mogoče omejiti glede na smisel ali Aristotelovo vrsto odločitve smisla, niti je ni mogoče uporabiti v negaciji negacije ne-smisla. V resnici ne gre niti za smisel niti za ne-smisel, temveč za enkratno prosto-lebdečo in absolutno izvirno propozicijo, ki je od-smisel, odsotnost smisla. Toda odsotnost je tukaj označena pozitivno kot od-spolen smisel, ki navsezadnje pomeni realno kot nekaj, čemur pripada odsotnost smisla, ker ni nobenega razmerja, v tem primeru nobenega spolnega razmerja, nekaj, kar sintaktična formula »od-spolen smisel« zgosti v afirmativno obliko. Osrednja teza *l'Étourdit* se tako glasi: odsotnost smisla ni nesmisel, temveč od-spolen smisel.

Ta teza je zelo pomembna, ker utemelji možnost matema, celotnega prenosa, skratka formule. Utemelji ga s postavko, da v afirmativnih izrazih vsaka funkcija realnega v vednosti vsebuje odsotnost. Tisto, kar je v celoti prenosljivo, je vselej kategorično vpis odsotnosti kot od-spolnega smisla. V osnovi se splošna oblika, ki jo prevzemajo formule vednosti, glasi: funkcija vednosti v realnem vsebuje od-smisel, kolikor jo v pozitivnem pogledu podpira od-spolen smisel. Zato je dejansko mogoče reči, da vednost ima neki smisel. Vednosti, ki je definirana kot funkcija v realnem, pripada enkratni smisel od-spolnega smisla ali od-smisla. Glede razmerja do realnega Lacan predlaga, da je razmerje analitičnega diskurza smisel vednosti kot od-spolnega smisla; medtem ko je filozofsko razmerje do realnega potopljeno v register resnice.

Zaradi tega je filozofija razglašena za nesposobno doseči smisel vednosti. Filozofijo zapelje usodni simptom ljubezni do resnice, zaradi česar zgreši pravilo, po katerem je nekaj v smislu povezano z vednostjo kot funkcijo realnega, funkcijo, ki podaja formulo »ni spolnega razmerja«. Filozofija zgreši ta absolutno enkratni smisel, ki strogo gledano ni niti smisel niti nesmisel, temveč od-spolen smisel. To očitno pomeni, da filozofiji manjka realno, torej tudi realno kot izkustvo, ki bi proizvedlo smisel vednosti. Filozofija se očitno zapodi v resnico in njena naglica zasenči ali zakrpa moment realnega kot odsotnosti, kot »vedenega« razmerja do od-spolnega smisla.

Drugače, morda enostavneje rečeno: filozofija je ujetnica dvojnosti smisel-resnica, ki predpostavlja, da je nasprotje smisla nesmisel, in ne od-smisel. Zato je filozofija iskanje pomena ali smisla resnice, katerega edini cilj je izognitev eksistencialni drami nesmisla.

Mimogrede je vredno poudariti, da ta Lacanova obsodba filozofije ni enaka tisti, ki jo naslavlja na religijo. Religija ni neskončno iskanje smisla resnice, saj je njena temeljna teza, da sta resnica in smisel vsaj na eni točki nerazločljiva. Ni smisla resnice, ki bi zavrnil nesmisel, temveč obstaja vrhovno Bitje, katerega formula je: resnica = smisel. Filozofija v svojem zatrjevanju, da sta smisel in resnica vsaj na tej točki nerazločljiva, ne upošteva imperativa religije. Seveda lahko to stori, ampak to ni njeno bistvo. Filozofija se osredotoča na nekakšno srečanje smisla in resnice iz oči v oči. Ne gre nujno za interpretacijo resnice kot smisla niti za religioznost. Je pa zanjo nemogoče, da bi odstranila dvojnost smisla in resnice, saj je edino kategorija od-smisla ali od-spolnega smisla kot funkcije Realnega zmožna spreverniti to dvojnost. Za filozofijo Realno nima nobene funkcije v vednosti, in sicer ravno zaradi tega izvirno neskajenega izenačenja smisla in resnice v razmerje soočenja iz oči v oči, pri čemer to izenačenje dokončno onemogoči najpomembnejši »ni«, v katerem se udejanji nemožnost Realnega.

Če bi si sedaj poskušali nadeti vlogo odvetnika filozofije (vloga, za katero si upam reči, da mi je ukrojena), bi se naša obramba najverjetneje pričela s sledečim: vsa Lacanova antifilozofska kritika se opira na veljavnost, pertinentnost moči kategorije od-smisla ali od-spolnega smisla. Natančneje, v celoti se opira na zatrjevanje, da psihoanaliza v svojem izkustvu spolnosti ali od-spolnosti sreča Realno, ki ji omogoča odstraniti učinke smisla, pri čemer je v skrajni instanci zmožna zatrditi, da obstaja neki register smisla, ki ni niti afirmacija niti negacija smisla. Za analitično izkustvo se predpostavlja, da odpre neki prostor med smislom in ne-smislom, ki je potreben za kristalizacijo samega analitičnega dejanja.

Toda treba je spomniti, da je obstoj analitičnega dejanja mogoče preveriti samo v učinku. Toda v učinku česa? V učinku produkcije prenosljive vednosti. Sama ta produkcija retroaktivno pokaže, da je prišlo do analitičnega dejanja. Do takšnega dejanja lahko pride brez produkcije, ampak tedaj to dejanje ostane nedokazano. Toda takšna prenosljiva vednost je očitno funkcija vednosti v Realnem, ki zatorej tako ali drugače vsebuje ob-spolen smisel ali od-smisel. Ni pomembno, ali stvari obravnavamo s teoretskega, antifilozofskega ali kliničnega vidika, v Lacanovem poučevanju vselej naletimo na to absolutno nujnost, da mora biti možno odpreti zev med smislom in ne-smislom. Dejansko Realno kot takšno vztraja v tej zevi, Realno tega »ni«, Realno kot nemožno razmerje, ali če si ga drznemo formulirati v obliki filozofske izjave, čista bit kot nepovezana mnogoterost.

Poleg tega prav to vprašanje v psihoanalitičnih šolah sproža toliko razprav o enem največjih Lacanovih izumov: prehodu. Ta postopek služi za preverjanje tega, ali se je zgodilo analitično dejanje. V celoti temelji na ideji prenosljivosti, prenosljive vednosti. Ta postopek skozi zaporedne preizkuse prenosa preveri, ali je analitično zdravljenje proizvedlo neko vednost in torej neko funkcijo Realnega. Shematično rečeno, nekdo običajno pove nekomu drugemu, kaj se je zgodilo, in ta drugi potem to pove tretji osebi. S tem se prečisti potencialna vrsta prenosljivosti, ki je zaradi dejstva, da se zgodi v teku mnogoterih momentov, očiščena vsake sledi neverjetnosti. V vsem tem početju se mi zdi zanimivo, da se odprtje prostora med smislom in nesmisлом, ki omogoči od-spolnemu smislu zavzeti položaj minimalne dostopnosti do poučevanja, naknadno razkrije skozi prenosljivost analitičnega dejanja. Toda samega dejanja ni mogoče reprezentirati v propoziciji. Dejanje sovпада s svojo lastno dogoditvijo. Zato je lahko veljaven dokaz dejanja samo tisto, kar se lahko o njem posredno vpiše v obliki prenosljive vednosti. Dejanje se potrdi samo v figuri prenosljivosti te vednosti. Zakaj? Zato, ker ta vednost zadeva odsotnost ali od-spolen smisel. Zato je mogoče reči, da je prehod tranzitivna organizacija ponavljanih odsotnosti, ki so se zapisale v besede. Je

aparatus za povezavo, ali pa tudi ne (če to [ça] ne »gre skozi«), poročil, katerih temeljna konsistenca naj bi bila povezana z mestom od-spolnega smisla, pri čemer je namen te povezave potrditi, da je zadevni prenos dejansko neka vednost, ki deluje v Realnem.

Lacan je res prepričan, da je filozofija osnovni primer nečesa, kar ne »gre skozi«, nekaj, kar nikoli ne more napraviti prehoda. Zato ima filozofija dejansko samo učitelje in učence. Navsezadnje ne bo noben filozof povedal svoje filozofije komu, ki bi jo potem povedal komu drugemu, ki bi potem poročal pred komisijo, da je izvorni govorec resnično filozof in da se je nekje zgodilo filozofsko dejanje. Obtožba filozofije nalaga, da če se močno oklepamo – kar filozofija razglaša, da počne, ne vedoč, da je s tem del onega »ni razmerja« – soočenja med smislom in resnico, nismo sposobni proizvesti neke vednosti, ki bi bila v celoti prenosljiva brez preostanka. Ne bomo razkrili formule, ker vse formule terjajo neko vednost, ki je funkcija Realnega. Za psihoanalitika filozofija dejansko ne napravi prehoda. Pravzaprav lahko zatrdimo celo nasprotno: zavrnitve prehoda so verjetno sestavljene iz filozofemov. Če jih lovimo v smetnjaku prehoda, bomo verjetno našli številne filozofske ostanke v bolj ali manj razviti stopnji razkroja. Trdno jedro prehoda je nekaj, kar razkriva Realno v podobi od-spolnega smisla, kolikor je na neki način z njim prišlo v kontakt neko dejanje. Ostanki prehoda so tipični filozofemi, ki so slabo prenosljivi in so raztreseni po meji med smislom in nesmisлом.

Lacanova antifilozofijo je tako mogoče izraziti na tri različne načine.

Prvič, filozofiji manjka določena zavest glede registra od-smisla. Filozofija noče vedeti ničesar o tem registru. Filozofija vedno konča pri nečem drugem kot pri od-smislu ali od-spolnemu smislu. Na primer, kot je pokazala Barbara Cassin, Aristotel konča pri načelu neprotislovnosti.

Drugič, filozofija se ne zaveda pozicije vednosti v Realnem. O njej govori z ljubeznijo do resnice.

Tretjič, filozofija ima zrcalno kvaliteto, ker medsebojno zrcali smisel in resnico, pod pretvezo trditve, da potencialno obstaja neki smisel resnice.

Na tej točki se lahko vrnemo k trojici vednost-resnica-realno, kakor nastopa v formulah iz *L'Étourdit*.

Za Lacana ni nobene resnice o Realnem, ki je zoperstavljeno tistemu, kar filozofija tako ali drugače predpostavlja. Resnica obstaja samo toliko, kolikor Realno deluje v vednosti.

Na drugi strani, strogo gledano, ni nobene vednosti o Realnem. Realno deluje v vednosti, kar nikakor ni isto. Element od-spolnega smisla je očitno produkcija neke vednosti, toda ne vednost o smislu od-smisla kot takšna.

Končno, ni vednosti o resnici. Največ, kar lahko rečemo, je, da obstaja

resnična vednost, sorazmerna Realnemu, ki deluje znotraj nje. Zatrđimo, kot enega od mnogih načinov, kako lahko to povemo, da se resničnost vednosti ocenjuje glede na stopnjo, po kateri v njej deluje nekaj od Realnega od-spolnega smisla, da pa vednosti o resnici kot takšne kljub vsemu ni.

Za Lacana potemtakem, in mislim, da je to najpomembnejša in najizvirnejša teza v *l'Étourdit*, trojice vednost-resnica-Realno ni mogoče razdeliti. Ni je mogoče razdeliti na pare. Ni je mogoče urediti v parčke, ki smo jih imenovali resnica o Realnem, vednost o Realnem ali vednost o resnici. Po Lacanu je treba v psihoanalizi vsakič, ko govorimo o resnici, evocirati vednost in Realno. Vsakič, ko govorimo o vednosti, je treba vpeljati resnico in Realno. In nemogoče je govoriti o Realnem, ne da bi vpeljali resnico in vednost. Trojice resnica-vednost-Realno ni mogoče razstaviti. Če nekaj razglasimo za Realno in resnično, moramo v tem določiti funkcijo vednosti. Če razpolagamo z neko vednostjo o Realnem, moramo predpostaviti neki učinek resnice, in ko govorimo o razmerjih med resnico in vednostjo, mora biti prisotno tudi Realno.

Če imamo to v mislih, postanejo stvari veliko jasnejše. Za Lacana filozofija navsezadnje ravna tako, da razčleni to trojico – zatrdi, da je trojico na neki način mogoče razčleniti. Zakaj? Zato, ker filozofija s predpostavko, da lahko obstaja resnica o Realnem, predpostavi tudi to, da lahko obstaja vednost o resnici, s čimer ponovno poveže tri pare trojice, potem ko jih je najprej razčlenila. Brez težav bi lahko pokazal, da začne *l'Étourdit* – kakor tudi širša mreža tekstov, ki ga obdaja in ki jih je Lacan napisal med letoma 1970 in 1975 – vsakič, ko se postavijo ta vprašanja, omenjene tri člene spet postavljati skupaj. Vnovič ga je treba zapopasti na točki, ko izigrava te filozofske pare. Kompaktnost trojice resnica-vednost-Realno mora biti obnovljena tako, da se izognemo vsaki morebitni uskladitvi dveh njenih členov v razmerje soočenja.

Zato bi rad predlagal sledečo lacanovsko definicijo filozofije: filozofija je subverzija trojega z dvojim. Filozofija zavrača idejo, da je troje ireduktibilno izvorno in da ga ni mogoče razgrniti v dvojice. Po mojem mnenju je to temeljni razlog za brezkončni in težavni spor med Lacanom in Heglom, saj je Hegel podpiral položaj, ki zadeva troje, vendar pa je bilo to troje nujno povzročeno po dvojem. katerem dvojem? Dvojem protislovja, zaradi česar je za Lacana Hegel najbolj filozofski od vseh filozofov.

Toda k temu je treba dodati osnovno uganko, katere pomen moramo racionalizirati: razprava o trojem in dvojem je navsezadnje razprava o Enem. Tukaj nas mika navesti neki lacanovski teorem, ki bi lahko veljal za bistveni antifilozofski teorem, čeprav ga pri samem Lacanu ni mogoče najti. Ta teorem bi se glasil: »Troje je sprevrženo skozi dvoje zaradi napačne ideje

o Enem.« In kako bi se dalo izraziti to napačno idejo o Enem? Nedvomno z izrekom: »Eno je.« Brž ko rečemo, »Eno je«, uberemo pot k sprevrnitvi trojega skozi dvoje. Že Hegel je moral zatrditi bit Absoluta kot Pozicije Ena postajanja Duha, da bi lahko sprožil gibanje negativnosti, ki je potem ustvarilo trojnost iz preprostega protislovja. Če postavimo, da »Eno je«, uberemo pot k razčlenitvi izvorne trojice resnica-vednost-Realno, saj izrek »Eno je« na koncu izreka, da je resničnost Realnega, ker je Eno. Realno je dejansko resnično, kadarkoli izraža enotnost svoje Biti. To je prvi od treh parov, pridobljenih iz trojega. Dalje, reči »Eno je«, pomeni tudi zatrditi, da je vednost o Realnem, vednost o Enem v obliki objekta ali objektivnosti – drugi par, pridobljen iz trojega. Tako da se znajdemo v prostoru filozofije, brž ko rečemo, »Eno je«.

Če pa nasprotno Realno ni tisto, iz česar izvira resnica, in če niti ni tisto, kar je vedeno, se pravi, če ni ničesar od tega, kar so navedeni filozofski pari pridobili iz trojice: resnica o Realnem, vednost o Realnem in resnica te vednosti, potem izjavi, ki zadeva Eno, ne more biti »Eno je«. Namesto tega bi se izjava glasila: »je Enost« (*il y a de l'Un*). »Je Enost« je radikalna sprevrnitev spekulativne ali filozofske teze »Eno je«.

Cel niz Lacanovih razdelav si prizadeva pokazati, da nismo več vpeti v razčlenitev trojice, če zatrujemo, da je Enost, in ne, da je Eno. Zvezo trojega je mogoče utemeljiti v obliki resnice-vednosti-Realnega. Toda treba je razumeti, kaj bo obvarovalo nedeljivo povezavo te trojice. Ker to ne more biti eden od njenih elementov, denimo resnica ali vednost, saj bi potem padli nazaj v filozofske pare, iz tega neizogibno sledi, da bo vez te trojice v vzajemni igri med Realnim, njegovo »izjemno« ali »brez-mestno« točko in nečim, kar nujno pripada dimenziji dejanja, ker ni niti resnica niti vednost.

Ker ni nobenega spoznanja ali resnice o Realnem – ker je, nasprotno, pogoj za to, da bi lahko troje postalo resnica, v tem, da je v obliki funkcije vednosti nerazrešljivo navezano na Realno, mora obstajati čisto srečanje s tem Realnim. Imenujmo torej to točko srečanja Realnega »dejanje«.

Realno mora biti pripoznano natanko zato, ker je v trojici »resnica-vednost-Realno«, pa vendar ga ni mogoče pridobiti tako, da ga postavimo v par z enim od drugih dveh členov. Dejansko mora biti Realno vedno ločeno od spoznanja. Lacan to ločenost od spoznanja imenuje demonstracija Realnega. Beseda je nenavadna, a zelo ostra. Realno ni vedeno, temveč demonstrirano.

Toda kako se potem Lacan izogne kantovstvu? Kajti če je Realno odtegnjeno vednosti, vstopimo v področje kritične glose, po kateri je realnost (nasebnost) nespoznavna in vednost omejena na pojave. Na koncu bi bila realnost izkustvo stvari v njihovih pojavih, Realno pa bi bilo točka njihove

nedostopnosti, na katero bi se lahko nanašali samo skozi dejanje, praktično razmerje. Razmerje do Realnega bi zato bilo perspektivno in nikakor ne kognitivno. Realno je izkušeno skozi praktični um, v kategoričnem imperativu, in ne v teoretskem umu, ki ureja pojave. Obstajajo branja Lacana in Kanta, predvsem slovenska (Žižek, Zupančič, Riha, Šumič itd.), ki gredo v to smer in ki so nadvse prepričljiva.

Sam verjamem, da se je Lacan izognil pasti kritike in da nikakor ni kantovec. Njegov obrat nikakor ne izpostavlja, da je Realno nespoznavno, niti da je spoznavno. Lacanova teza je, da je Realno zunanje glede na nasprotje med vedeti in ne vedeti, ki izhaja iz tistega, kar je poskušal izumiti z oznako »demonstracija«.

»Demonstrirati Realno« ima tukaj dva pomena. Seveda ena raba pri Lacanu zadeva popolnoma klasično doktrino, po kateri ni znanosti o Realnem, ki ne bi bila logična ali formalna. V tem pomenu je Realno definirano kot zagata formalizacije. Pojasnjena ali v celoti očiščena formalizacija je tisto, na kar se nanaša Realno. Iz tega sledi, da je edina možna oblika prenosljivosti od-spolnega smisla v figuri matema. Ni govorice Realnega, so samo njegove formule. Kot že rečeno, druga raba »demonstracije Realnega« obstaja, kolikor dimenzija dejanja odpre dostop do Realnega. Poglavitno vprašanje znotraj vseh izbranih citatov zato zadeva »razmerja« med dejanjem in matemom. Tukaj je končna usoda, če že ne Lacanovega dela, pa vsaj njegovega nasprotja s filozofijo – v njegovi sposobnosti, da na edinstven miselni način zagradi skupno podlago med matemom in analitičnim dejanjem. Pokazal sem že, da je prehod en vidik tega vprašanja.

Recimo, da se je »neka analiza« zgodila, ali tudi, da je bil neki psihoanalitik, če je nekdo potrdil, kdaj in kje je dejanje podalo neki matem.

Preostane vprašanje, ali obstaja kakšno jamstvo, da sta postopek, ki nalaga nerazločljivost trojice, in Realno, ki je dostopno samo skozi formule in v dejanju, »v« resnici šla skozi. Jamstvo, ki bi dalo kakšen znak, signal, da smo resnično dosegli element od-spolnega smisla ali od-smisla in da je potemtakem mogoče jamčiti za Realno.

Odgovor je, da. Po Lacanu je znak vsega tega obstajal že dolgo – tesnoba. Ta afekt deluje kot latentno jamstvo učinka resnice, ki ga proizvede funkcija vednosti v Realnem. Tako kot Pascal, Rousseau in Kierkegaard pred njim, je tudi Lacan zagovarjal tezo, da ni nobene disjunkcije med primatom dejanja in potencialno transparentnostjo besed. Prej gre za idejo, da neka točka, ki je očitno enigmatična in v vsakem primeru posebna ter vselej podvržena reviziji, nikoli ni dana vnaprej – na primer, za Lacana je to izkustvo zdravljenja, za Pascala izkustvo stave in spreobrnitve, za Kierkegaarda izkustvo različnih estetskih, etičnih in religioznih stopenj –, zato je obstaja neka

točka, kjer sta rez dejanja in celotna prenosljivost besed nekako misteriozno sparjena, kar ni hkrati nič drugega kot trenutek v postajanju mišljenja. To točko naznanja neki afekt. Afekt, ki nas ne more varati. Kot je nekoč rekel Lacan, »tesnoba je nekaj, kar ne vara«.

Za Lacana posledice vsega tega zadevajo nekaj, kar je mogoče imenovati etika zdravljenja. V vodenju zdravljenja obstaja trenje med dvema zahtevama. Prva zahteva je v vodenju ali proizvajanju tega, kar je Lacan imenoval »točna formalizacija«. Točna formalizacija je definirana kot dvig nemoči (Imaginarno) v nemožnost (Realno). Zato je treba proizvesti neko polje, kjer pomen sreča Realno. Toda da bi s tem reducirali Realno v eno točko, je treba imeti formalizirani sistem prisil, ki označijo Realno kot točko nemožnosti, ki pa jo je kljub temu mogoče tako ali drugače doseči.

Tako bo Lacan rekel, da obstaja še ena zahteva, ki zadeva tesnobo. Skliceval sem se že na Lacanovo nadvse ostro formulo o tej točki: tesnoba je nekaj, kar ne vara. Problem je v tem, da mora biti ta afekt, ki je v osnovi afekt trojice Realno-vednost-resnica, izmerjen v njegovi rabi, ko je podvržen zakonu Realnega. Tesnoba mora biti dozirana. Analitik dozira tisto, kar ne vara, kar naznanja, da smo dosegli meje od-spolnega smisla, meje odprtine med smislom in nesmisлом kot nekakšno novo virtualnost, ki brez mere postane mučna.

V zdravljenju se torej prepletata dve časovnosti. Prva je časovnost formalizacije, ki vselej skuša biti prenačljiva, vselej jo zapelje naglica in zapeljivost aktivne formalizacije. Potem imamo časovnost doziranja tesnobe, ki jo vselej zapeljuje nemožnost dokončanja. To je en pomen Freudovega slavnega naslova *Končna in neskončna analiza* – časovnost, ki je v odmerjanju tesnobe, lahko neprestano odlaga plačilo Realnemu in za vedno ostaja na mejah smisla in nesmisla, ki se na koncu izkažeta za isto, kolikor se morata oba izogniti od-smislu seksualnosti. In obratno, ko gre za vprašanje formalizacije, psihoanalitikova skušnjava ni v iskanju njegove lastne destitucije. Zanj je lažje, če se neposredno usmeri na jasnost nagle formalizacije. Ti dve časovnosti sta zapleteni, prepleteni in etika zdravljenja je verjetno v tem, da se upremo njunima protislovnima časovnima prepovedma, da se jima upiramo, dokler ni dejanje dokončno. Edino dejanje, ki povrne trojico v njeno lastno formulo, je lahko odločilno med pomešanimi časi zdravljenja. Dejanje, iz katerega, kot vemo, bo psihoanalitik vzniknil kot nekaj več kot izmeček.

Sklenemo lahko torej s tistim, kar je nedvomno najmočnejša oblika ločitve med psihoanalizo in filozofijo, tista, za katero *l'Étourdit* podaja formule. Zaradi nerazpustljivega razmerja do trojice resnica-vednost-Realno je analitičnemu zdravljenju imanenten odnos med zadržanostjo in naglico. To razmerje povzroči dialektično vez med formulami kot produkti želje po ma-

temu (prej dejanje formalizacije) in afektom kot garantom Realnega. Skozi njuno časovno dialektiko sta torej matem in tesnoba kontrastni figuri odloženih dostopov do Realnega. Dostopov, katerih končna oblika bo dokončno odločena s figuro dejanja, s samim analizantom, tako kot bo dokončno določena mreža časa, ki je za vedno suspendiran med prenatrženostjo in stagniranjem.

To je pravi trenutek, da povemo, da filozofija nima nobenega zdravila za to zunanjo odločitev, v kateri dejanje postane nemo izrekanje resnice na mestu. Kajti časovnost, ki pripada filozofiji, določa, da ima filozofija ves čas, ki ga potrebuje. To je že od nekdaj poskušalo vložiti v njen diskurz antidialektično vez, ki jo filozofija ohranja z večnostjo Resničnega.

Prevedel Samo Tomšič